

ANNA PEKALA

Testy zdolności i osiągnięć muzycznych dzieci i młodzieży szkolnej

Musical abilities and achievements tests for children and high school youth

Doktor, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Wydział Pedagogiczny, Instytut Edukacji Przedszkolnej i Szkolnej, Polska

Streszczenie

Celem artykułu jest opisanie trzech wybranych testów do diagnozy i oceny zdolności i osiągnięć muzycznych dzieci i młodzieży szkolnej. Pierwszy z nich – średnia miara słuchu muzycznego Edwina E. Gordona – przeznaczony jest do badania zdolności muzycznych dzieci w wieku 6–9 lat. Test muzycznych umiejętności percepcyjnych opracowany przez Agnieszkę Weiner przygotowany został dla uczniów kończących III klasę szkoły podstawowej. Test orientacji w dziejach i dorobku kultury muzycznej Barbary Kamińskiej skonstruowany został z myślą o młodzieży licealnej jako końcowy sprawdzian wyników nauczania muzyki w szkole powszechnej z założeniem, iż bada on podstawowe umiejętności i wiadomości niezbędne dla słuchacza muzyki artystycznej bez względu na miejsce ich zdobycia (szkoła, kontakty pozaszkolne).

Słowa kluczowe: zdolności muzyczne, osiągnięcia muzyczne, testy, dzieci i młodzież szkolna.

Abstract

The aim of the article is to describe three chosen texts on diagnosis and evaluation of musical abilities and achievements of school-age children. The first text *Intermediate Measures of music audiation* by Edwin E. Gordon is devoted to research on musical abilities of children aged 6–9. Second text *Test of musical perceptive abilities* elaborated by Agnieszka Weiner was prepared for children who graduate from a III grade of a primary school. The last text – *Test of knowledge on history and musical culture achievements* by Barbara Kaminska was prepared as a final test of music education for high school aged children. Author's assumption was to evaluate general abilities and knowledge of an artistic music recipient, irrespectively of a place where one learned them (school, out-of-school contacts).

Key words: musical abilities, musical achievements, tests, children, high school pupils.

Wstęp

Otoczająca nas rzeczywistość ulega ciągłym zmianom. Ich tempo wynikające m.in. z rozwoju nowych technologii informacyjnych sprawia, iż współczesna edukacja, w tym także interesująca nas edukacja muzyczna, znajduje się w no-

wych warunkach. Jako edukacja powszechna ma do spełnienia określone cele i zadania, „kształtuje stan jednostkowej i zbiorowej świadomości, poziom oczekiwań, potrzeb estetycznych, indywidualny obraz rzeczywistości, społeczną kondycję kulturową, stan kultury muzycznej, określa sens obecnych na jej gruncie działań muzycznych. Jej istota – pokazać muzykę jako sztukę. Taka, jaka ona jest” [Ciesielski 2012: 55]. Wartości, jakie niesie ze sobą muzyka, mogą być realizowane w różnych formach – poprzez percepcję, czynne uprawianie muzyki, a także próby tworzenia. Mogą i powinny być one wykorzystywane w rozwoju młodego pokolenia.

W teorii inteligencji wielorakich Howarda Gardner wśród równouprawnionych rodzajów inteligencji znajduje miejsce inteligencja muzyczna, która „pozwała ludziom tworzyć, przekazywać i rozumieć znaczenie, jakie niesie ze sobą dźwięk” [Gardner i in. 2002: 158]. Osoby obdarzone tą inteligencją posiadają zdolność słyszenia, rozpoznawania dźwięków oraz wzorów muzycznych. Należy jednak pamiętać, że wysoki poziom inteligencji muzycznej wymaga intensywnego treningu.

Jakie miejsce wśród wielu zdolności człowieka zajmują zdolności muzyczne? Jak sprawdzić, czy dziecko jest uzdolnione muzycznie?

Zdolności muzyczne należą do indywidualnych właściwości człowieka, warunkując nabywanie doświadczeń i umiejętności w zakresie wykonywania, tworzenia i percepcji muzyki. Kształtują się one na podstawie wrażliwości słuchowej jednostki w trakcie wychowania i nauki szkolnej. Należą do nich: słuch muzyczny, pamięć muzyczna, poczucie rytmu oraz smak muzyczny [Manturzevska 1969].

Borys Tiepłow wymienia następujące:

- poczucie tonalne rozumiane jako „zdolność do emocjonalnego odróżniania tonalnych funkcji dźwięków melodii” [Tiepłow 1952: 336],
- zdolność do wyobrażeń słuchowych, czyli do „dowolnego posługiwania się wyobrażeniami słuchowymi, odzwierciedlającymi ruch wysokościowy dźwięków” [Tiepłow 1952: 336],
- poczucie rytmu muzycznego określające „zdolność do czynnego przeżywania muzyki, do odczuwania wyrazu emocjonalnego jego dokładnego odtwarzania” [Tiepłow 1952: 337].

Wśród cech wskazujących na zdolności muzyczne dziecka zauważyć można:

- zainteresowanie dźwiękiem, muzyką,
- wrażliwość na muzykę,
- łatwość w realizacji form aktywności muzycznej (śpiewie, grze na instrumentach, ruchu przy muzyce),
- bogaty repertuar piosenek,
- kreatywność w kontakcie z dźwiękiem,
- zdolność do przeżywania i rozumienia muzyki,

- potrzebę prezentowania się muzycznie.

Pomiarem i oceną zdolności muzycznych zajmuje się psychologia muzyki, a narzędziami służącymi do tego celu są testy muzyczne.

Rozwinięcie

Zgodnie z definicją przyjętą przez Międzynarodowe Towarzystwo Psychologii Stosowanej test to „określona próba polegająca na pewnym zadaniu do wykonania, jednakowym dla wszystkich osób, wraz ze ścisłą metodą oceny powodzenia lub niepowodzenia, bądź też ilościowego wyrażenia wyniku. Zadanie może obejmować bądź wykonanie czegoś, bądź nabyte wiadomości (test szkolny), bądź funkcje sensomotoryczne lub umysłowe (test psychologiczny)” [Chojnowski 1980: 177].

Narzędzie do diagnozy powinno spełniać określone warunki, o których piszą m.in. Halina Kotarska [Kotarska, Kamińska 1984] i Jarosław Jagieła [2015]. Należą do nich:

- standaryzacja testu,
- obiektywność,
- rzetelność,
- trafność,
- znormalizowanie.

Testy przeprowadza się zarówno dla celów diagnostycznych, jak i prognostycznych, a ich zadaniem jest wykazanie różnic między osobami biorącymi w nich udział. Wartość otrzymanych w trakcie badań wyników przy założeniu, że test jest rzetelny i trafny, zależy w głównej mierze od sposobu jego przeprowadzenia, a także analizy i interpretacji wyników. Osoba przeprowadzająca test powinna znać jego cel oraz potrzebne do badania materiały i instrukcje. Konieczna jest również doskonała znajomość samego testu. „Jest rzeczą bardzo pożądaną, aby nauczyciel został normalnie przebadany (lub sam się przebadał) testem, zanim sam będzie prowadził nim badania. W ten sposób najlepiej zapozna się z sytuacją i reakcjami badanych oraz będzie mógł przewidzieć wątpliwości i pytania” [Kotarska, Kamińska 1984: 30].

Obliczanie wyników testowych powinno się odbywać ściśle według instrukcji podanej w podręcznikach testowych.

Test średnia miara sluchu muzycznego Edwina E. Gordona to narzędzie do pomiaru zdolności melodycznych i rytmicznych dzieci w wieku 6–9 lat.

Test ten składa się z dwóch etapów: testu *Melodii* i testu *Rytmu*. Każdy z nich zawiera 40 zadań właściwych, a także kilka poprzedzających je przykładów. „W każdym zadaniu dziecko porównuje dwa motywy melodyczne (test *Melodii*) lub rytmiczne (test *Rytmu*) i ma zdecydować, czy są one takie same, czy różne. [...] Odpowiedź swą zaznacza na arkuszu odpowiedzi, zakreślając odpowiednie obrazki – dwie buzie, które są różne. [...] test nie wymaga żadnego

formalnego wykształcenia muzycznego ani też umiejętności czytania, pisanie i liczenia” [Kamińska, Kotarska 2000: 9]. Najpierw bada się dzieci testem *Melodii*, a następnie (przerwa nie dłuższa niż 2 tygodnie) testem *Rytmu*. Czas każdego badania – instrukcja, wspólne rozwiązywanie przykładów, badanie właściwe – to około 20 minut.

Do obu części testów zadania zostały wydrukowane w arkuszach testowych. Zadania melodyczne i rytmiczne nagrane są na płycie kompaktowej (każdy test około 20 minut). W zestawie znajduje się również podręcznik do testu oraz klucze do obliczania wyników.

Test muzycznych umiejętności percepcyjnych (TMUP) autorstwa Agnieszki Weiner to pierwsze w Polsce obiektywne, wystandaryzowane, znormalizowane narzędzie do mierzenia osiągnięć muzycznych uczniów kończących III klasę szkoły podstawowej, uczęszczających do różnych typów szkół. Według założeń jego twórczyni ma on służyć następującym celom:

- „poznaniu umiejętności percepcyjnych (poziomu i struktury) [...],
- ocenie efektywności zajęć umuzykalniających,
- porównaniu wyników w badanym zakresie między różnymi typami szkół oraz wewnątrz szkół (pomiędzy klasami),
- dostarczeniu rzetelnego i trafnego narzędzia do badania podstawowych wymiarów percepcji muzyki (audiacji),
- włączeniu testu do szerszej baterii sprawdzającej kompetencje uczniów po I etapie nauczania zintegrowanego,
- wykorzystaniu wyników do prac nad nowoczesną konstrukcją programu edukacji muzycznej na tym etapie kształcenia” [Weiner 2007: 40].

Struktura testu składa się z trzech części. Część I bada percepcję elementów konstrukcyjnych utworu łącznie z budową formalną. W jej skład wchodzi 8 zadań zawierających 17 itemów pogrupowanych w następujących obszarach: rozpoznawanie budowy formalnej utworów, percepcja struktur wysokościowych melodii, percepcja struktur czasowych w muzyce oraz percepcja struktur harmoniczych. Maksymalna liczba punktów możliwa do uzyskania w tej części testu wynosi 17.

W części II zatytułowanej *Tożsamość w muzyce, wrażliwość na styl* znalazło się 7 zadań zawierających 14 itemów. Maksymalna liczba punktów możliwa do uzyskania wynosi 14.

Ostatnia, III część zawiera zadania dotyczące kojarzenia muzyki z treściami pozamuzycznymi (3 zadania – 6 itemów – 6 pkt) oraz zadania badające rozróżnianie barwy głosów ludzkich i instrumentów muzycznych (3 zadania – 7 itemów – 7 pkt).

Test przeznaczony jest do badań grupowych. Odbywa się on w 3 kolejnych dniach – każdego dnia jedna część. Czas przeprowadzania kolejnych podtestów nie przekracza 20 minut.

Zadania testowe wraz z instrukcją nagrane są na płytach CD (osobno każda część testu) oraz wydrukowane na arkuszach testowych przygotowanych dla wypełniających.

Dokładny opis testu i jego psychomotorycznych właściwości znaleźć można w książce A. Weiner *Test muzycznych umiejętności percepcyjnych. Podręcznik*. Kończąc opis badań przeprowadzonych wśród 1329 dzieci w wieku 9–10 lat, autorka pisze m.in.: „Wysokie i umiarkowane korelacje uzyskane z testami zdolności muzycznych (Średnia Miara Słuchu Muzycznego E.E. Gordona i Test Inteligencji Muzycznej H. Winga) nie tylko podnoszą wartość narzędzia, ale wskazują także, że może ono mierzyć wiele obszarów istotnych dla określania zdolności muzycznych” [Weiner 2007: 134].

Test orientacji w dziejach i dorobku kultury muzycznej Barbary Kamińskiej to narzędzie diagnozy poziomu i struktury umiejętności i sprawności percepcyjnych oraz zakresu wiadomości ważnych z punktu widzenia słuchacza – amatora, odbiorcy muzyki artystycznej, a także narzędzie przydatne do oceny efektywności różnych form i metod pracy z punktu widzenia przygotowania ich do świadomego słuchania muzyki [Kamińska 2014: 12–13].

Treść testu składa się z 3 części podzielonych w następujący sposób:

Część I – podtest *Percepcja* obejmuje Dział I pkt 1, 2, 3, 4.

Czas trwania wynosi 42 minuty (wersja A), 43 minuty (wersji B). Zarówno w jednej, jak i w drugiej wersji zamieszczonych zostało 37 zadań zawierających po 48 itemów. Możliwy do uzyskania w każdej wersji wynik wynosi 48 pkt. Czas przeznaczony na rozwiązanie wersji A wynosi 42 minuty, a wersji B 43 minuty.

Test *Percepcja* zawiera 3 działy sprawdzające:

- 1) orientację w stylach muzycznych i znajomość dzieł muzycznych (zadania 1–20),
- 2) umiejętność analizy dzieła i identyfikacji form muzycznych (zadania 21–32),
- 3) umiejętność identyfikacji głosów, instrumentów i zespołów wykonawczych (zadania 33–37).

Część II – podtest *Wiedza muzyczna* obejmuje Dział II, pkt 1, 2, 3, 4.

Zawiera wersje A i B, z których każda składa się z 9 zadań zawierających 69 itemów. Możliwy do uzyskania w każdej wersji wynik wynosi 48 pkt. Czas przeznaczony na rozwiązanie każdej wersji wynosi 30 minut.

Test zawiera 4 działy (po 2 lub 3 wieloitemowe zadania) sprawdzające:

- 1) znajomość podstawowych pojęć dotyczących skal muzycznych, faktury i technik kompozytorskich, znajomość budowy podstawowych form muzycznych oraz niektórych określeń związanych z wykonywaniem muzyki,
- 2) znajomość twórczości najwybitniejszych kompozytorów i orientację w literaturze muzycznej,
- 3) znajomość najważniejszych wydarzeń w dziejach kultury muzycznej,

- 4) umiejętność kojarzenia wydarzeń muzycznych z innymi współczesnymi im wydarzeniami życia kulturalnego, politycznego i społecznego.

Część III – podtekst *Współczesne życie muzyczne* obejmuje Dział B, pkt 5.

Test ten składa się z 13 zadań zawierających 72 itemy. Możliwy do uzyskania wynik wynosi 64 pkt. Czas przeznaczony na rozwiązanie wynosi 25 minut.

Test zawiera pytania sprawdzające znajomość:

- 1) wybitnych twórców i odtwórców różnych specjalności, zbieraczy folkloru, muzykologów, krytyków i publicystów muzycznych, wybitnych tancerzy i twórców nowoczesnego baletu,
- 2) instytucji muzycznych – wydawnictw, muzeów, firm płytowych, związków i stowarzyszeń twórczych,
- 3) działalności środków masowego przekazu, a w szczególności znajomość stałych rubryk dotyczących muzyki na łamach prasy oraz audycji muzycznych radiowych i telewizyjnych,
- 4) ważnych dla kultury muzycznej wydarzeń w Polsce i na świecie.

Dla wszystkich części testu orientacji w dziejach i dorobku kultury muzycznej zadania wraz z instrukcjami wydrukowane zostały w arkuszach testowych. Dołączono do nich również płytę CD z nagraniem testu, klucze do obliczania wyników i podręcznik do testu.

Podsumowanie

Rzetelna analiza otrzymanych wyników pozwala poznać i określić w badanych obszarach jakość opanowania wybranego zakresu materiału. W przypadku opisywanych testów są to pomiary zdolności i osiągnięć muzycznych. Dla nauczyciela powinny one stanowić informację zwrotną pozwalającą na doskonalenie procesu nauczania. Pozwalają też dzięki określeniu grupy uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych – zarówno tych osiągających bardzo wysokie, jak i tych, którzy uzyskują bardzo niskie ogólne wyniki testu – na indywidualizację procesu oraz doskonalenie narzędzi, metod i efektów kształcenia.

Przedstawione testy, będąc wystandaryzowanymi metodami pomiaru, umożliwiają dokonywania obiektywnych porównań wyników w różnych grupach, szkołach, a także ocenę rozwoju zarówno zdolności, jak i osiągnięć muzycznych w odstępach czasowych.

Rosamund Shuter-Dyson i Clive Gabriel w ostatnim akapicie swojej pracy *Psychologia uzdolnienia muzycznego* napisali: „Każde dziecko, jak również każdy dorosły, powinien mieć możliwość uczestniczenia w jakiejś formie czynienia muzyki i być zdolnym do jej tworzenia. [...] Oczywiście, nie każdy będzie chciał wybrać muzykę jako główny sposób spędzania wolnego czasu. Rzeczą ważną jest jednak to, aby dzieci otrzymały podstawowe wykształcenie muzyczne jako fundament, na którym mogłyby później coś w swym życiu wybudować. Jeśli będą chciały” [Shuter-Dyson i in. 1986: 270].

Literatura

- Ciesielski R. (2012), *Edukacja muzyczna – między postmodernizmem a podmiotowością* [w:] A. Białkowski (red.), *Nowe obszary i drogi rozwoju edukacji muzycznej w Polsce*, Warszawa.
- Chojnowski M. (1980), *Podstawy i zastosowania teorii rzetelności testów psychologicznych* [w:] J. Koziński (red.), *Problemy psychologii matematycznej*, Warszawa.
- Gardner H., Kornhaber M.L., Wake W.K. (2001), *Inteligencja: wielorakie perspektywy*, Warszawa.
- Jagiela J. (2015), *Słownik terminów i pojęć badań jakościowych nad edukacją*, Częstochowa.
- Kamińska B. (2014), *Test orientacji w dziejach i dorobku kultury muzycznej. Podręcznik*, Warszawa.
- Kotarska H., Kamińska B. (1984), *Testy osiągnięć muzycznych dla młodzieży szkolnej*, Warszawa.
- Shuter-Dyson R., Gabriel C. (1986), *Psychologia uzdolnienia muzycznego*, Warszawa.
- Tieplow B. (1952), *Psychologia zdolności muzycznych*, Warszawa.
- Weiner A. (2007), *Test muzycznych umiejętności percepcyjnych. Podręcznik*, Lublin.